

IMENA SVETACA U KANONU SV. MISE

Lijepo i dobro prevesti misni kanon nije lak posao. Budući da se u našoj štampi¹ pojavilo već nekoliko radova o toj temi, opravdanom se čini potreba da svi zainteresirani kažu svoje mišljenje, kako bi konačno rezultat bio što bolji i što veći broj ljudi zadovoljio.

U ovom malom radu ograničio bih se samo na imena svetaca u kanonu, i to ovoga puta samo na ime sv. apostola i mučenika Natanaela koji je u kanon ušao pod svojim drugim, poznatijim imenom Bartholomaeus.

Problem nije tako jednostavan kako bi se na prvi mah činilo. Sva imena svetaca u kanonu su stranog porijekla, pa i to. Budući da je to ime iz židovskog originala preko grčkog došlo u hrvatski jezik iz latinskoga, to se postavlja pitanje: kako ga u hrvatskom jeziku treba pisati?

Iako je današnja biblicistika zbog mnogo opravdanih razloga sklona pisati u svakom jeziku biblijska imena onako kako se pišu u židovskom originalu (većina je, naime, biblijskih imena židovskog porijekla), ipak načelno prihvaća da se uobičajena, udomaćena, književnom tradicijom posvećena imena, koja su u svagdašnjoj upotrebi, pišu onako kako ih govori i piše narod koji ih je primio.

Ime spomenutog apostola pisalo se u hrvatskom jeziku na razne načine. Uostalom, i to je dokaz da je to ime postalo dio hrvatskoga leksičkog blaga, da se to ime s pravom smatra hrvatskim narodnim imenom. »Kad velim narodna imena, razumijevam i tuđa, koja su u narodu obična, jer narod između domaćih i općih tuđih imena ne čini nikakve osobite razlike, jednako tvori ipokoristike od jednih i drugih; jedna i druga on smatra svojim blagom«.²

ARj³ donosi više oblika tog imena. Budući da postoji više oblika, bilo bi potrebno jedan oblik izabrati i smatrati ga književnim, odnosno »pravnim« i samo tako prevoditi.

¹ cf. Vjesnik đakovačke biskupije, XX (1967) br. 10, str. 176—8; br. 11, str. 199—200; S. Bošnjak, Uz novi prijevod kanona. Služba Božja, VII (1967), br. 5—6, str. 427—8.

² cf. T. Maretić, O narodnim imenima i prezimenima Hrvata i Srba, Rad JAZU, br. 82, str. 81.

³ ARj, tj. Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika na svijetu izdaje JAZU u Zagrebu.

biblijske i liturgijske tekstove.⁴ Od raznih oblika toga imena koje donosi ARj u praksi je problem između Bartolomej, Bartol i Bartul.

Na prvi pogled oblik Bartolomej je najbliži originalu i lako bi se čovjek mogao odlučiti za taj oblik, a to tim više što i ARj s. v. Bartolomej donosi nekoliko starih pisaca koji upotrebljavaju taj oblik.

Evo nekih svjedočanstava za oblik **Bartolomej**:

1. Acta Croatica — Hrvatski spomenici I, Zagreb 1898 (izd. JAZU) str. 72. iz god. 1275.
2. Nikola Dimitrijević, Dubrovčanin, iz 16. st. (objavljeno u 5. knjizi »Stari pisci hrvatski«), str. 27.
3. Franjo Glavinić, franjevac, Cvit svetih . . . Venetia 1628, str. 289.
4. Hrvatski urbani — Urbana . . . I, Zagreb 1894 (izd. JAZU), ne navodi niti jednom odlik Bartolomej.

Usudio bih se reći da danas ne postoji ni jedan čovjek u Hrvatskoj koji se zove Bartolomej.

Naš je narod to ime tako usvojio i pohrvatio da mu je dao i oblik Bartol. Svaki se, naime, jezik služi i ekonomijom u izgovoru. Tako je opće poznata pojava haplogije i brahilogije. Kod vlastitih imena, posebno onih koja su duga (a to je baš ovaj slučaj!), najčešće se uzima samo prvi dio imena. Tako smo od naših imena Vladimir dobili Vlado, Zvonimir Zvonko, pa Rafael Rafo, Mihovil Mijo itd. Jednako od Mathaeus Mate ili Mato.

Oblik **Bartol** je vrlo poznat i raširen. Tako ga susrećemo:

1. Hrvatski spomenici — Acta Croatica I, Zagreb 1898 (izd. JAZU), str. 109. iz god. 1410; str. 113. i 114. god. 1414; str. 230. god. 1462; str. 242. god. 1465; str. 264. god. 1471.
2. Hrvatski urbani — Urbana . . . I, Zagreb 1894 (izd. JAZU), str. 32. god. 1486; str. 57. god. 1486; str. 72. god. 1486 (osim imena Bartol, tu je i prezime Bartol-ić dva puta i Bartolovo selo); str. 377. god. 1664; str. 107. god. 1764.

Možda se nekome čini da je ovo pravi oblik to više što mnogi i danas tako pišu. Međutim, tko bi prihvatio ovaj oblik, taj bi se ustavio na pola puta u razvoju života te riječi. »U pozajmljenicama iz različitih jezika došlo je u nas — u — prema izvornome — o — : Antun prema Antonius; barbun prema barbone; baršun prema madž. barsony, iz sr. lat. barcanus, odakle i nj. Barchent; biskup prema snj. biskof a to prema grč. episkopos (— nadzornik); drum prema grč. dromos; Francuz prema njem. Franzose (Francez: Francais); Grgur prema grč. Gregorios (lat. Gregorius); Irud prema grč. Herodes; ljuj prema lolium; majur prema madž. major, iz njem. Meier; paun prema pavone; podrum

⁴ cf. G. Jurišić, Mihovil ili Mihael?, Služba Božja, VII (1967), br. 5—6, str. 367—70.

prema grč. hippodromos; račun prema razione; Solun prema grč. Thessalonike ili Salonike; Simun prema lat. Simon; špijun prema spione; Tripun prema grč. Tryphone; dumna i duvna prema sr. lat. domna od domina; dunja prema grč. kydonion, kydonia, cydonia; kaluder prema grč. kalogeros (dobar starac); kuhati prema njem. kochen; lutrija prema Lotterie; ružmarin prema rosmarinus; ruža prema rosa; ura prema hora, ora, grč. hora; ulje prema oleum, olio; Dukulja prema Doclea⁵. Moglo bi se navesti još bezbroj takvih primjera, kao: Pula prema Pola, Brijuni prema Brioni, milijun, prema milion itd. U samom kanonu imamo Simun prema Simon i Kuzma prema Cosma.

Evo nekoliko dokaza u prilog oblika **Bartul**:

1. Acta Croatica — Hrvatski spomenici I, Zagreb I, Zagreb 1898 (izd. JAZU), str. 126. god. 1426.
 2. Juraj Baraković, Vila Slovinska, In Venetia 1614, str. 10, i 35.⁶
 3. Ivan Bandulović, franjevac, Novo iztomačenje... U Bnetih 1626, str. XVII i 222.
 4. Ivan Ančić, franjevac, Svitlost krstjanska... U Jakinu 1679, str. 114 i Ogledalo misničko, U Jakinu 1681, str. 31.
 5. Luka Terezić, svećenik, Pokripljenje umirućih... In Venetia 1704, str. XXI i 99.
 6. Stipan Margitić, franjevac, Izpovied krstijanska... U Mlecie 1704, str. XIX.
 7. Isti, Fala od svetih... U Mleci 1708, str. 72.
 8. Jerolim Kavanjin, Splićanin, Bogatstvo i ubožtvo, iz početka 18. st, str. 149.
 9. Jeronim Filipović, franjevac, Pripovidanje nauka krstjanskoga. U Mleci 1750, str. 1 i 159.
 10. Andrija Kačić Miošić, franjevac, Korabljica... U Mlecih 1760, str. 362.
 11. Josip Banovac, franjevac, Razgovori duhovni... U Jakinu 1763, str. 157.
 12. Isti, Blagoslov od polja... U Jakinu 1767, str. 203.
 13. Juraj Vladimirović, knez, Likarije priprostitute... U Mleci 1775, str. 4.
 14. Norini, Pripisanje početka kraljevstva bosanskoga... U Mleci 1775, str. 65.
- Trebalo bi spomenuti i pridjev Bartulov i prezimena Bartul-ačić i Bartul-ović⁷ koji nam dokazuju postojanje i upotrebu oblika Bartul.

Moglo bi se na dugo i široko iznositi i pro i contra, i to vremenski do danas. Mislim da ovih nekoliko podataka jasno kažu da je oblik Bartul najčešći i riječ stvorena u duhu jezika. Smatram da bi ga trebalo zadržati u biblijskim i liturgijskim prijevodima.

Kad je već govor o kanonu, možda bi trebalo reći još dvije riječi.

⁵ cf. B. Jurišić, Nacrt hrvatske slovnice I, Zagreb 1944, str. 57.

⁶ cf. Citati pisaca uglavnom su uzeti prema ARj,

⁷ cf. ARj, dio I, str. 191-a.

Bogu hvala, da smo se jednom složili i počeli zajednički raditi! Samo javna diskusija, mogućnost da svatko re-kne svoje mišljenje, da se čuje et altera pars, da se iznesu svi razlozi i pro i contra — samo je to jedini pravi put u rješavanju ovih pitanja. Tek onda će redakcijska komisija moći konačno izabrati ono što je najbolje i što sigurno i većina zastupa.

Međutim, čini se da je baš ovaj naš prvi pokušaj ujedno i dosta veliki promašaj. Toliki katolički narodi već mole na svom jeziku kanon. Mi smo — odnosno naši pređi — molili kanon na svome materinskom jeziku još u ono doba kad ga je cijela kršćanska Evropa molila latinski. A danas smo, evo, u zakašnjenju. Lako bismo pregorili i to zakašnjenje, kad bismo bili sigurni da ćemo uskoro dobiti dobar prijevod koji ćemo moći mirno i relativno **dugo** upotreb-ljavati.

No, već je Vijeće za provedbu Uredbe o sv. bogoslužju priredilo **tri nova teksta kanona** koji će biti propisani za cijelu Crkvu. Vjerojatno će Biskupske konferencije pojedinih zemalja moći izabrati jedan ili drugi koji im se bude činio zgodnijim. A ovaj naš današnji, na kome s tolikom akribijom radimo, u skoroj budućnosti bit će redigiran i izmijenjen. (Zapravo je to već učinjeno. Tako je predsjednik Vijeća kard. Lercaro na nedavno održanoj Sinodi biskupa zapitao prisutne oče da li bi trebalo i same riječi konsekracije »bolje upriličiti biblijskim tekstovima«. Članovi Sinode kao predstavnici svojih episkopata i BK u velikoj većini odgovoriše da to treba provesti.)

A zašto se onda mi toliko mučimo, ako će naš novi prijevod kanona vjerojatno biti gotov onda (velik je posao: prevesti, složiti se, dobiti odobrenje BK u Zagrebu i Vijeća u Rimu, a zatim ga objaviti i tiskati i »učiniti uporabljivim«) kad možda budu objavljena tri nova i ovaj redigirani. Tad će se ostvariti ona narodna: »A sad Jovo na novo!«

Osim toga smatra se da prijevod kanona mora biti »posljednja riječ« i da za to treba angažirati sve stručne i druge snage. Usudio bih se reći da je kanon samo crkvena molitva — doista najuzvišenija i najčasnija — ali ipak samo molitva koja je i u prošlosti i danas u raznim crkvama imala i ima različite oblike. A ne smatra se potrebnim postaviti pitanje nadahnute Božje riječi — Svetoga Pisma — koje je kudikamo uzvišenije *ratione auctoris* i jednostavnije, ne

postavlja se — rekoh — pitanje tko i kako tu svetu riječ prevodi. Jednostavno se prihvaća što su nam dali pojedinci i to upotrebljavamo i u liturgiji.⁸ Čini mi se da bi toj riječi trebalo posvetiti više pažnje negoli kanonu.

Svjedoci smo dekreta Vijeća za provedbu Uredbe o sv. bogoslužju kojim je odobreno kao liturgijska knjiga »Misal za sve dane u godini« (Makarska 1967). Možda je bilo uputno da se i kanon koji je u njemu također odobrio ad interim. To više što taj kanon nije rad jednoga nego cijele grupe. Ako je trebalo ponešto izmijeniti, to se svakako moglo vrlo lako. U tom bismo slučaju imali Misal i u njemu sve. Jasno, ne kao konačnu riječ, nego kao i ostalo »ad interim«. A što je još važnije tisuće hrvatskih vjernika aktivnije bi doživljavalo Euharistijsku Žrtvu i Gozbu nego što to sada doživljava slušajući još uvijek (prigodom koncelebracije i inače) kanon na latinskom ili nikako.

Živjeti treba danas! Ne znači to da se ne bi smjelo poduzeti sve kako bi se sutra bolje i sretnije živjelo!

J.

OKO NOVIH HRVATSKIH OBREDNIH TEKSTOVA

Ne bih bio nikada napisao ovaj članak po svojoj volji. Napisao sam ga samo za volju jednom uglednom svećeničkom prijatelju na njegovo više puta ponovljeno navaljivanje. Otimao sam se kolikogod sam mogao.

Eto, ima ljudi koji ovaj problem osjećaju mnogo neposrednije i osobnije od mene. A ja volim u liturgijskim pitanjima ostajati po strani, pa drugima prepustiti i inicijativu i odgovornost.

Nisam na tom polju stručnjak. Nije me to nikada posebno ni zanimalo, i ako, priznajem, i ja imam o tom svoje mišljenje: uvijek sam u načelu za kontinuitet, disciplinu, mirnije tokove, a protiv eksperimentiranja i ekstremističkih tendencija. Koješta što nam »liturgisti« naturaju ne smatram ni potrebnim, ni korisnim, ni ukusnim: ni sa staništa asketsko-molitvene psihologije, ni s onog pastoralnog.

⁸ cf. K. Kosor, Bilješke o jeziku dosadašnjeg službenog Evandelistara, Služba Božja, VII (1967), br. 5—6, str. 326—357.